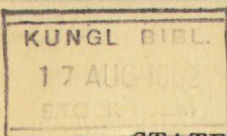




**National Library
of Sweden**

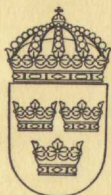
Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012



SOU
1962:21

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1962:21

Inrikesdepartementet



**KOMMUNALT STÖD
ÅT STUDERANDE FRÅN
UTVECKLINGSLÄNDERNA**

KOMMUNALRÄTTSKOMMITTÉNS

BETÄNKANDE III

Stockholm 1962

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1962

Kronologisk förteckning

1. Skogstillgångarna i Jämtlands län. Idun, 100 s. + 1 utvikskarta. S.
2. Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet. Statens Reproduktionsanstalt. 71 s. Jo.
3. Totalförsvarets personalfrågor. Beckman. 305 s. Fö.
4. Arbetsuppgifter och utbildning för viss sjukvårdspersonal. Beckman. 165 s. I.
5. Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet. Kihlström. 116 s. E.
6. Statsbidrag till enskild väghållning, m. m. Idun. 92 s. K.
7. Kommunal beredskap. Idun. 198 s. I.
8. Finansplan för budgetåret 1962/63 samt Preliminär nationalbudget för år 1962. Marcus. XXIII+61 s. Fi.
9. Städernas särskilda rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten. Kihlström. 259 s. Fi.
10. Svensk ekonomi 1960—1965. Idun. 220 s. Fi.
11. Svensk ekonomi 1960—1965. Bilagor 1—5. Idun. 296 s. Fi.
12. Aspekter på utvecklingsbiståndet. Idun. 268 s. U.
13. Skärpta regler för rusdrycksinköp. Idun. 125 s. Fi.
14. Atomansvarighet II. Idun. 205 s. Ju.
15. Den allmänna näringslagstiftningen. Idun. 212 s. H.
16. Korrespondensundervisningen inom skolväsendet. Tryckeribolaget Värmlands Folkblad, Karlstad. 140 s. E.
17. Arbetstidsförkortningens omfattning och utläggning. Idun. 141 s. S.
18. Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet. Del II. Idun. 87 s. Fi.
19. Utlandssvenskars deltagande i allmänna val. Idun. 50 s. Ju.
20. Nedre justitierevisionens arbetsorganisation. Idun. 84 s. Ju.
21. Kommunalt stöd åt studerande från utvecklingsländerna. Kihlström. 85 s. I.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1962:21

Inrikesdepartementet



KOMMUNALT STÖD ÅT STUDERANDE
FRÅN UTVECKLINGSLÄNDERNA

KOMMUNALRÄTTSKOMMITTÉNS

BETÄNKANDE III

EMIL KIHLSSTRÖMS TRYCKERI AKTIEBOLAG
STOCKHOLM 1962

Innehåll

Skrivelse till departementschefen	5
Direktiven för utredningen	7
Gällande rätt	7
Frågornas aktualitet i kommunerna	11
Den svenska utvecklingshjälpen	14
Kommitténs överväganden och förslag	22
Förslag till lag om rätt för kommun att vidtaga åtgärder för stöd åt studerande från utvecklingsländerna	33
Sammanfattning	34

INNEHÅLL

Skrytsas till departementstaben 1

Beskrifven för utredningen 2

Gällande rätt 3

Frågoras aktualitet i kommissionen 4

Den svenska utredningslagen 5

Kommissionens övervakande och försäkrande 6

Förslag till lag om rätt för kommissionen att utreda utrednings-
företag utredningsföretag 7

Sammanfattning 8

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet

Genom beslut den 23 januari 1959 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för inrikesdepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga jämte experter för utredning av vissa kommunalrättsliga spörsmål. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade Herr Statsrådet den 12 mars 1959 såsom sakkunniga landshövdingen Thorwald Bergquist, ordförande, ledamoten av första kammaren, direktören Carl Albert Anderson, direktören C. W. Carlsson — nu ledamot av andra kammaren —, ledamoten av första kammaren Nils-Eric Gustafsson, dåvarande ledamoten av första kammaren, kaptenen Axel Mannerskantz, och ledamoten av andra kammaren Olof Wiklund. Såsom experter tillkallades samma dag dåvarande förste sekreteraren i Svenska landskommunernas förbund, numera preceptorn vid Stockholms universitet, Fritz Kaijser och förste sekreteraren i Svenska stadsförbundet Rolf Romson. — Såsom sekreterare åt de sakkunniga har tjänstgjort hovrättsassessorn Erik Borglund.

De sakkunniga, som arbetar under benämningen kommunalrättskommittén, har tidigare överlämnat delbetänkandena Ersättning för kommunala förtroendeuppdrag (SOU 1961:54) och Kommunal beredskap (SOU 1962:7).

Kommittén har nu genomgått frågorna om kommunala utbildningsbidrag åt utländska studerande och liknande spörsmål, vars utredande överlämnats åt kommittén genom skrivelse den 12 januari 1962. Kommittén får vördsamt överlämna betänkande angående Kommunalt stöd åt studerande från utvecklingsländerna. Betänkandet är enhälligt. Kommitténs experter har avslutit sig till utredningens förslag.

Utredningsarbetet fortsätter med övriga frågor, som tillhör kommunalrättskommitténs uppdrag.

Stockholm i maj 1962.

Thorwald Bergquist

Carl Albert Anderson

C. W. Carlsson

Nils-Eric Gustafsson

Axel Mannerskantz

Olof Wiklund

/Erik Borglund

Direktiven för utredningen

I skrivelse till kommunalrättskommittén den 12 januari 1962 anförde chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson, följande.

På senare tid har i åtskilliga kommuner från olika håll uttalats önskemål om att kommunen skulle anslå medel till utbildningsbidrag åt studerande från u-länderna

Enligt ett nyligen träffat avgörande i regeringsrätten anses emellertid sådant beslut icke lagligen kunna meddelas, enär det icke avser en angelägenhet som det tillkommer kommunen att vårda.

Fråga har nu uppkommit, huruvida det vore möjligt och lämpligt att ändra gällande kommunala kompetensregler så att kommun finge befogenhet att anslå medel för nämnda ändamål.

Kungl. Maj:t uppdrager åt kommunalrättskommittén att skyndsamt verkställa en förutsättningslös utredning angående kommunala utbildningsbidrag åt utländsk studerande och liknande spörsmål samt att framlägga förslag till de åtgärder, som kommittén finner utredningen föranleda.

Gällande rätt

Regeringsrätten har den 18 maj 1961 upphävt ett av stadsfullmäktige i Norrköping meddelat beslut att ur fullmäktiges anslag för oförutsedda utgifter bevilja 7.500 kronor såsom stipendium åt en utländsk studerande vid stadens högre tekniska läroverk. Stadsfullmäktiges beslut kunde enligt regeringsrätten ej anses avse en angelägenhet, som det tillkom staden att vårda. En ledamot av regeringsrätten ville lämna de mot stadsfullmäktiges beslut anförda besvären utan bifall under hänvisning till utgifternas ringa storlek och kulturellt representativa karaktär.

I 3 § *kommunallagen* anges gränserna för kommunernas verksamhet, den kommunala kompetensen. Enligt paragrafens första stycke äger kommunerna att själva, efter vad i kommunallagen närmare bestämmes, vårda sina angelägenheter, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan. Angående vissa kommunala angelägenheter är — heter det i 3 § andra stycket — särskilt stadgat. Kompetensbestämmelsen har haft denna lydelse från den 1 juli 1948. Den överfördes vid kommunallagsreformen oförändrad till 1953 års kommunallag.

Uttrycket »sina angelägenheter» ersätter bestämningen »sina gemensam-

ma ordnings- och hushållningsangelägenheter» i tidigare kompetensbestämmelser. Orden »sina angelägenheter» kan sägas ge uttryck för en lokaliseringsprincip, innebärande att angelägenheten skall vara av betydelse för det egna kommunområdet och dess invånare. Den tidigare bestämningen »sina gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter» innebar därutöver bl. a. att angelägenheten skulle vara till gagn för samtliga kommunmedlemmar eller för ett mera betydande antal av dessa. Denna kvantitativt betonade bestämning borttogs för att allmänintresset framför gemensamhetsintresset skulle vara normerande för kompetensen. En angelägenhet är att uppfatta som kommunal om till denna knyter sig ett allmänt, till kommunen hämförligt intresse av sådan art och styrka att angelägenheten bör bli föremål för kommunal omvårdnad.

Vid kommunallagsreformen uppmärksammades frågor om kommunal stipendiegivning. Enligt äldre rättsfall ansågs kommunerna obehöriga att utge utbildningsbidrag. Kommunallagskommittén (SOU 1947:53) anförde i avslutning till denna praxis att det förhållandet att statens stipendieverksamhet erhållit allt större omfattning icke syntes utgöra tillräckligt skäl mot att kommunerna, där de så ville, fick anslå medel för liknande ändamål. En vidgning av den kommunala beslutanderätten i förevarande hänseende ansåg kommittén böra kunna ernås utan bemyndigande i särskild författning. Stipendieunderstödens karaktär av ett led i kommunernas undervisningsvårdande verksamhet syntes enligt kommittén motivera att rätten att anslå medel till sådana understöd eller andra bidrag för underlättande av studier borde anses ingå i de allmänna befogenheter, som tillkom kommunerna enligt kommunallagarna.

Departementschefen (prop. nr 140/1948), vars uttalande ej föranledde någon riksdagens erinran, anförde bland annat följande.

Här är det ju i allmänhet icke fråga om understöd i vanlig mening utan om bidrag i särskild form till en verksamhet, som kommunerna otvivelaktigt äga främja. I fråga om folk- och fortsättningsskolväsendet, det högre kommunala skolväsendet och yrkesundervisningen har kommunerna uppgifter enligt särskilda författningar men enligt flera rättsfall anses kommunerna även i andra hänseenden ha rätt att understödja undervisnings- och bildningsverksamhet, t. ex. genom anslag till inom kommunen förlagd folkhögskola, till bibliotek och föreläsningverksamhet och till fria folkbildningsorganisationer. Det synes då egendomligt, att kommunerna icke dessutom skulle få anslå medel för att underlätta deltagandet i sådan undervisning eller bildningsverksamhet. I vissa fall ha ju kommunerna inflytande vid bestämmande av avgifterna och kunna därigenom på en omväg delvis tillgodose de med stipendierna avsedda ändamålen.

Låter man, såsom i det föregående förordats, det till kommunen knutna allmänintresset vara normerande för den kommunala kompetensen, synes nuvarande praxis ifråga om kommunala studiestipendier i ännu mindre grad vara möjlig att upprätthålla. Därmed är icke sagt, att kommunerna på detta område böra lämnas full frihet. De uppställda allmänna principerna kvarstå orubbade. Kommunala studiebidrag få ej ha karaktären av rena understöd och böra utdelas inom ramen för en på förhand fastställd plan.

Kompetensstadgandet i 3 § kommunallagen vinner belysning — förutom av lagmotiven, rättstillämpningen och speciallagstiftningen — av besvärshästämelsen i 76 § kommunallagen. Den där angivna besvärshgrunden »vil-lar på orättvis grund» kan sägas understryka kraven att vid den kommunala verksamheten upprätthålles skäligen likställighet mellan kommuns medlem-mar. Det är sålunda icke tillåtet att med frångående av objektiva normer gynna enskilda kommunmedlemmar eller grupper av sådana.

Kommunerna saknar i stort sett möjligheter att inom ramen för nu gäl-lande kompetens utge utbildningsbidrag åt studerande från utvecklingslän-derna. I första hand får detta anses sammanhänga med angelägenhetens otillräckliga anknytning till kommunområdet och kommunens invånare. Särskilt påtagligen skulle denna otillräckligen anknytning vara om ett stipen-dium tilldelades en utlänning redan innan han tagit uppehåll inom kommu-nen och vistelsen sedan där närmast föranleddes av stipendiet. Anknytning-en får anses ytterligare försvagad där utlänningen icke sedan mantalsskri-ves i kommunen och då studierna bedrivs vid icke-kommunal utbildnings-anstalt.

Ett något annat läge föreligger då utlänningen vid stipendiets mottagande är mantalsskriven i kommunen och sålunda medlem av denna. Han är då likställd med kommunens övriga medlemmar beträffande studiebidrag o. d. Ett sådant läge kan emellertid tänkas föreligga allenast i undantagsfall. Därtill kommer att det knappast torde finnas några möjligheter att med ett långtgående uteslutande av andra studerande i dylika fall tillförsäkra ut-länningar särskilda stipendier. Utgivandet av stipendium, som reserverats för viss studerande personligen i hans egenskap av utlänning eller som eljest ställts till förfogande endast för utländska studerande, torde få anses inne-bära ett åsidosättande av skäligen likställighetskrav. Det synes med andra ord förenat med rätt stora svårigheter att inrymma stipendier åt utlänning-ar i den planmässigheten, som enligt departementschefens uttalande vid kom-munallagsreformen kunde krävas vid kommunernas stipendiegivning.

Fråga lär ha uppkommit huruvida en kommunal medverkan i utveck-lingshjälpen kan tänkas äga rum inom ramen för kommunernas nuvarande möjligheter att anslå medel för representation. Möjligen kan antagas att praxis icke skulle komma att ställa sig helt avvisande till vissa begränsade insatser med sådan bakgrund. Alldeles klart torde emellertid vara att repre-sentationsbefogenheterna icke kan medge några insatser av den omfattning och inriktning som här är av intresse.

Icکه heller nu förefintligen, i 3 § andra stycket kommunallagen åsyftad *spe-ciallagstiftning* synes kunna åberopas för anslag till stipendier åt utlänning-ar. Av intresse i detta sammanhang är dels socialhjälpelagen och dels skol-styrelselagen.

Enligt 13 § socialhjälpelagen kan — i andra fall än de i 12 § avhandlade fallen av bristande personligen försörjningsförmåga — socialhjälp meddelas

enligt grunder, som kommunens fullmäktige äger bestämma, eller, om sådana grunder ej fastställts, efter vad socialnämnden prövar erforderligt. Innet hinder torde visserligen föreligga att socialhjälp i särskilda fall utgår för utbildning. Ett direkt utgivande av stipendiebetonade bidrag kan dock icke anses förenligt med socialhjälpens förutsättningar och syften — att avhjälpa genom en nödsituation uppkomna individuella behov. Fullmäktige får anses förhindrade att för utgivande av socialhjälp enligt 13 § socialhjälpslagen stadga grunder, som kan möjliggöra en egentlig stipendiegivning inom socialhjälpens ram.

1956 års skolstyrelselag ålägger kommunerna att sörja för den obligatoriska undervisningen och i övrigt vårda skolväsendet i kommunen, såvitt icke handhavandet därav tillkommer annan. — En liknande bestämmelse finns i det nu framlagda förslaget till skollag (SOU 1961:30, prop. nr 136/1962). — I anslutning härtill kan till en början anmärkas att den utbildning, som har aktualitet för studerande från utvecklingsländerna, i åtskilliga fall erhålles vid utbildningsanstalter, som ej är kommunala utan drives av landstingen eller av staten. Även om utgivandet av stipendier, såsom förut framgått, i viss utsträckning återfaller på kommunernas befattning med skolväsendet, torde stipendieverksamheten främst vara att betrakta som en angelägenhet, vilken regleras av 3 § första stycket kommunallagen och icke inbegripes i uppgifterna att vårda skolväsendet. Särskilt får så kanske sägas vara fallet när det gäller bidrag, som till övervägande del avser täckandet av själva levnadskostnaderna under studietiden. — Skollagstiftningen synes sålunda ej kunna medföra större befogenheter för kommunerna än den som följer av kommunallagens kompetensbestämmelser.

Den landstingskommunala kompetensen regleras av 4 § *landstingslagen*. Enligt bestämmelsens första stycke äger landstingskommun att själv, efter vad i landstingslagen närmare bestämmes, vårda sina angelägenheter avseende hälso- och sjukvård, undervisning, socialvård, jordbrukets och andra näringars utveckling med mera dylikt, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan. Paragrafens andra stycke ut säger att angående vissa på landstingskommun ankommande angelägenheter är särskilt stadgat.

I landstingslagen utgör på motsvarande sätt som i kommunallagen de allmänna samhällliga synpunkterna huvudgrund för kompetensen. Jämväl när det gäller landstingen har ett i tidigare lagstiftning uppställt gemensamhetskrav borttagits. Kompetensen är begränsad till angelägenheter, som berör landstingskommunens invånare och område. Landstingskommunerna och primärkommunerna främjar på en del verksamhetsfält ändamål av samma art. Skillnaden i kompetens dem emellan avser därvid deras verksamhetsområden i lokalt hänseende. Att landstingskommunens åtgärder skall tillgodose landstingsområdets intressen hindrar icke att ett beslut kan få direkt betydelse endast för viss eller vissa delar av landstingsområdet,

blott beslutet fattas under den givna förutsättningen att övriga delar av landstingskommunen under motsvarande betingelser kan åtnjuta samma förmån.

Frågornas aktualitet i kommunerna

Kommunalrättskommittén har genom Svenska stadsförbundet erhållit uppgifter rörande de fall, då enligt vad som kommit till förbundets kännedom frågor om stipendier åt studerande från utvecklingsländerna varit aktuella i städerna. Uppgifterna berör sex städer.

I en kommuniké den 15 mars 1961 tillkännagavs att styrelserna för samtliga i *Stockholms* stadsfullmäktige företrädde partigrupper vid gemensamt sammanträde anslutit sig till ett av den socialdemokratiska stadsfullmäktigegruppen framställt förslag om kommunala stipendier till studerande från utvecklingsländer. Enligt styrelsernas mening borde *Stockholms* stad övertaga ansvaret för kostnaderna för utbildning i Sverige av 15 studenter om året från Afrika och Asien. Kostnaderna beräknades uppgå till omkring 15.000 kronor om året för varje student och sålunda medföra en årlig totalkostnad å omkring 225.000 kronor. Stipendiebeloppen var avsedda att täcka kostnader för stipendiaternas resor, uppehälle, bostäder, studier m. m. Studierna skulle bedrivas vid *Stockholms* universitet eller vid andra institutioner i huvudstaden. De med stipendiatverksamheten sammanhängande formella och praktiska frågorna borde enligt kommunikén skyndsamt utredas i samarbete med för utvecklingshjälpen verksamma statliga organ, vilka organ ansågs höra handha stipendiatverksamhetens administrativa frågor.

Det kan här anmärkas att i den socialdemokratiska partigruppens skrivelse till styrelserna för övriga partigrupper erinrats om att *Stockholms* stad förut i olika sammanhang gjort insatser i det internationella arbetet. Därvid har omnämnts bl. a. insatser för omskolning av och yrkesutbildning åt flyktingar, deltagande under andra världskriget i nordiskt hjälparbete, medverkan i arbetet för ordnande av yrkesutbildning i flyktingläger och i utvecklingsländerna samt lämnande av anslag till olika internationella hjälpaktioner.

Av handlingarna rörande stipendiefrågorna i *Stockholm* framgår att planer också föreligger på insatser från stadens sida för inrättande av ett internationellt studenthem i *Stockholm*.

I *Göteborg* föreslogs i motion i mars 1961 att stadsfullmäktige skulle besluta att till staden skulle inbjudas några studenter från de underutvecklade länderna att på stadens bekostnad där bedriva universitets- eller högskolestudier. Sedan stadskollegiet i yttrande i ärendet framhållit att lagliga

förutsättningar saknades för utgivande av dylika stipendier, beslutade stadsfullmäktige att ärendet ej skulle föranleda någon vidare åtgärd.

För *Norrköpings* vidkommande har fråga om stipendier varit aktuell i det i det föregående redovisade fallet, vilket bringats under regeringsrättens prövning och föranlett undanröjande av stadsfullmäktiges beslut.

I stadsfullmäktige i *Uppsala* väcktes i motion i februari 1961 frågor om stipendier åt studerande från utvecklingsländerna och anhölls om utredning av därmed sammanhängande spörsmål. För beredning av ärendet tillsatte drätselkammaren en särskild kommitté, vilken i juni 1961 redovisade sin utredning. I utredningen lämnades en ingående redogörelse bl. a. för utbildningsbehoven i de underutvecklade länderna samt för möjligheterna till utbildning i andra industriländer och i Sverige, varjämte överbäganden redovisades beträffande formerna och kostnaderna för insatser från stadens sida vid stipendiatmottagningen. Utredningen konstaterade att möjligheter fick anses saknas att inom ramen för nuvarande kompetens utdela kommunala stipendier åt studerande från utvecklingsländerna och föreslog att drätselkammaren på lämpligt sätt verkade för öppnande av sådana möjligheter. Därest kommunerna erhöll rätt att utge stipendier, föreslog utredningen att staden — såsom yrkats i motionen — anslog 50.000 kr. årligen till stipendier åt studenter och andra studerande från de mindre utvecklade länderna. Beträffande formerna för stipendiegivningen förordades i enlighet med motionens förslag att den offentliga biståndsverksamhetens centrala administration skulle fördela det anslagna beloppet på lämpligt antal stipendiater för studier vid utbildningsanstalter i Uppsala. Därvid borde enligt utredningen företräde ges dem som fick sin utbildning för att tillträda tjänst vid svenskt biståndsföretag i Afrika eller Asien. Vidare föreslogs tillsättande av en kommitté med uppgift att vid behov fungera som kontaktorgan mellan stipendiaterna och i staden verksamma myndigheter och organisationer.

Vid sammanträde i september 1961 beslutade drätselutskottet i Uppsala att hos Svenska stadsförbundet hemställa om central utredning av frågan om kommunernas rätt att inom ramen för gällande kompetens utdela stipendier av nu ifrågavarande slag. Utskottet, som anslöt sig till förslaget om en stipendiegivning från stadens sida, beslutade föreslå att stadsförbundet, om stipendieverksamheten befundes sakna stöd i gällande lagstiftning, vidtog åtgärder för ernående av ändrad lagstiftning.

Svenska stadsförbundets styrelse behandlade vid sammanträde i januari 1962 framställningen från drätselutskottet i Uppsala. I skrivelse till kommunalrättskommittén den 21 februari 1962 förklarade förbundet att styrelsen vid ifrågavarande sammanträde intagit en positiv inställning till frågan om kommunala stipendier för nu avsett ändamål. Förbundet hemställde om snabbast möjliga behandling av den till kommunalrättskommittén hänskjutna frågan om dylika stipendier.

I brev till kommunalrättskommitténs ordförande har ledamoten av riks-

dagens andra kammare, professorn Henrik Munktell i Uppsala, uppgivit att man vid spörsmålets övervägande i Uppsala uppmärksammat också frågan om stipendier till utlänningar, vilka praktiserar vid svenska industrier eller genomgår lärlingsutbildning. Munktell, som tillsammans med andra riksdagsledamöter från Uppsala före frågans hänskjutande till kommunalrättskommittén haft för avsikt att väcka motion i ämnet, ville nu fästa kommunalrättskommitténs uppmärksamhet på frågorna om stipendier också i här antydda fall.

Genom motion i april 1961 väcktes hos stadsfullmäktige i *Halmstad* fråga om beviljande av anslag för ett stipendium åt en studerande från något utvecklingsland för studier vid Halmstads tekniska läroverk. I yttrande med anledning av motionen föreslog drätselkammaren, som fann att staden icke hade lagliga möjligheter att anslå medel för ifrågavarande ändamål, att motionen icke skulle föranleda någon stadsfullmäktiges åtgärd. Drätselkammaren beslutade därjämte föreslå stadsfullmäktige att uttala önskvärdheten av att genom stadsförbundets försorg undersöktes förutsättningarna för en efter omständigheterna betingad lagändring. Stadsfullmäktige beslutade i enlighet med drätselkammarens förslag.

Vid sammanträde med stadsfullmäktige i *Köping* i april 1961 föreslogs i motion att fullmäktige måtte besluta att staden skulle svara för kostnaderna för studier vid Stockholms universitet av två studenter från något av länderna i Asien eller Afrika under en tid av två år. I motionen hemställdes att 20.000 kronor skulle ställas till förfogande för det första årets utgifter. Enligt förslaget skulle stipendierna avse en vid Stockholms universitet anordnad tvåårig kurs, omfattande ekonomiska och sociologiska studier. Stipendierna skulle enligt förslaget utses av stadsfullmäktige efter rekommendation av universitetet. Vid ärendets beredning beslutade drätselkammaren, under hänvisning till regeringsrättens ställningstagande beträffande det i Norrköping fattade beslutet, föreslå stadsfullmäktige besluta att motionen för det dåvarande ej skulle föranleda någon åtgärd. På yrkande av motionären beslutade fullmäktige vid sammanträde den 30 juni 1961 att bordlägga ärendet.

Från *Svenska landstingsförbundet* har uppgivits att vid lagtima mötet 1961 med *Jönköpings läns landsting* väckts en fyrpartimotion att landstinget måtte anslå ett belopp av 100.000 kronor till en fond för hedrande av generalsekreterare Dag Hammarskjölds minne. Fondens avkastning skulle användas till stipendier åt studerande, som i Dag Hammarskjölds anda ägnar sig åt studier av internationella frågor och därför för en fredlig utveckling i världen. Stipendierna skulle jämväl kunna användas för att bereda ungdom från utvecklingsländerna möjligheter att besöka folkhögskolor och andra skolor i länet och till nytta för sitt arbete i hemlandet där studera svenska förhållanden. — Landstinget biföll motionen samt uppdrog åt förvaltningsutskottet att — med iakttagande av i 62 § landstingslagen meddela bestäm-

melser om fondbildning med Konungens medgivande — utforma närmare regler för fonden och framlägga förslag till stadgar för denna vid 1962 års landstingsmöte.

Landstingsförbundet har vidare uppgett att det förekommer att utländska studerande i enstaka fall mottages vid vissa landstingsskolor, i första hand folkhögskolor. Sådana studerande har i en del fall erhållit landstingsstipendier. Stipendierna har då utgått från de allmänna stipendieanslag, som landstinget ställt till vederbörande skolas förfogande.

Den svenska utvecklingshjälpen

Det kan finnas anledning att såsom bakgrund åt kommitténs överväganden och förslag här redovisa en del uppgifter om den svenska utvecklingshjälpens förhållanden och problem.

Utvecklingsbiståndet tilldrar sig i olika sammanhang en allt större uppmärksamhet. I maj 1960 tillkallades särskilda sakkunniga för att verkställa utredning och avge förslag angående organisationen i Sverige för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder och möjligheterna av en förstärkning av de personella resurserna för biståndsverksamheten. De sakkunniga, vilka arbetade under benämningen Administrationsutredningen för biståndet till utvecklingsländerna, avgav två betänkanden. Det ena, Den svenska utvecklingshjälpens administration (SOU 1961:22), överlämnades i mars 1961 och det andra, benämnt Den svenska utvecklingshjälpen, Expertrekrytering och stipendiatmottagning (SOU 1961:50), framlades i juni samma år. På grundval i huvudsak av det förstnämnda betänkandet framlade Kungl. Maj:t i proposition till 1961 års riksdag (nr 174) förslag angående organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder. Propositionen, över vilken statsutskottet avgav utlåtande (nr 157), vann riksdagens bifall (skrivelse nr 365). Den 15 december 1961 utfärdade Kungl. Maj:t instruktion (SFS 651/1961) för det vid reformen beslutade nya centrala administrationsorganet. Nämnden för internationellt bistånd (NIB). I proposition till årets riksdag (nr 100) har Kungl. Maj:t framlagt förslag dels om allmänna principer för det svenska utvecklingsbiståndet, dels om riktlinjer för avvägningen mellan olika biståndsformer och utformningen av dessa, dels ock om en målsättning för biståndets omfattning på längre sikt. Därjämte redovisas i propositionen förslag rörande biståndsgivningen under budgetåret 1962/63. Till propositionen har såsom bihang fogats en av en särskild arbetsgrupp utarbetad rapport rörande det svenska utvecklingsbiståndet. De i propositionen nr 100 angivna allmänna riktlinjerna för biståndsgivningen har uppdragits på grund-

val av arbetet inom den i februari 1961 tillsatta beredningen för internationella biståndsfrågor och den i rapporten redovisade utredningsverksamheten, vilken bedrivits i anslutning till beredningens arbete. De till beredningen överlämnade promemoriorna har samlats i betänkanudet Aspekter på utvecklingsbiståndet (SOU 1962:12). — Av kommunalrättskommittén här nedan redovisade uppgifter är i huvudsak hämtade från ovan berörda källor.

Nöden bland de växande människomassorna i de fattiga länderna har blivit en påträngande verklighet för alla nationer. Politiska, moraliska och ekonomiska skäl har samverkat med den tekniska och ekonomiska utvecklingen till att skapa förutsättningar för en omfattande internationell biståndsverksamhet. Detta bistånd går ut på att vidga handeln, lindra nöden, förmedla kunnande och tillföra kapital. Det syftar till att hjälpa de fattiga folken att utvecklas ekonomiskt och socialt och därmed hjälpa sig själva. Behoven av insatser i utvecklingsländerna är enligt uttalanden i olika sammanhang praktiskt taget obegränsade.

Sverige har på olika sätt och i växande omfattning deltagit i den internationella biståndsgivningen. Betydande insatser, finansierade genom insamlingar, har gjorts av olika organisationer och sammanslutningar såsom missionen, hjälporganisationerna, fackföreningsrörelsen, Kooperationen och studentorganisationerna. Näringslivet har inom ramen för de kommersiella förbindelserna med utvecklingsländerna tillfört de underutvecklade länderna avsevärda insatser och belopp. Under 1950-talet har växande belopp för biståndsverksamheten anslagits över statsbudgeten. Under innevarande budgetår har tillhoppa omkring 52 miljoner i budgeten anslagits för tekniskt, humanitärt och finansiellt bistånd. Under senare år har en stark opinion vuxit fram till förmån för kraftigt ökade svenska insatser i biståndsverksamheten. Folkrörelserna har härvid intagit en framskjuten plats. Det totala över statsbudgeten anslagna biståndet skall enligt förslag i propositionen nr 100/1962 för budgetåret 1962/63 ökas till omkring 130 miljoner kronor.

Biståndsinsatserna kan ges varierande utformning. De kan i huvudsak ges formen av handelspolitiskt, kommersiellt, finansiellt, tekniskt eller humanitärt bistånd. Dessa olika biståndsformer är självfallet icke klart avgränsade från varandra och en ingående samordning krävs beträffande olika arter av biståndsinsatser. När det gäller ifrågasatta kommunala insatser är det i huvudsak *det tekniska biståndet* som äger intresse. Uttrycket »tekniskt bistånd» — en direktöversättning av det engelska »technical assistance» — åsyftar ett överförande av kunnande också på andra områden än det teknologiska. Tillhandahållandet av erfarenheter och kunnande på olika områden har kommit att representera den mest renodlade formen av internationellt utvecklingsbistånd. Som tekniskt bistånd räknas alla finansiella bidrag och insatser av personella och materiella resurser, som syftar till ekonomiskt och social utveckling genom kunskapsöverföring. Insat-

serna kan, förutom det teknologiska området, beröra administration, ekonomi, hälsovård, jordbruk, skolväsende etc. De kan avse en höjning av utbildningsnivån i form av allmän grundutbildning eller speciell yrkesutbildning, direkt produktivitetshöjande kunskapsöverföring genom utlärande av rationella produktionsmetoder eller tillhandahållande av ändamålsenlig utrustning. De svenska biståndsinsatserna har hittills väsentligen lämnats i form av tekniskt bistånd, vilken hjälpform i regel ansetts särskilt värdefull ur mottagarländernas synvinkel. Kungl. Maj:t föreslår i propositionen nr 100/1962 att det tekniska biståndet även i framtiden erhåller prioritet vid avvägningen av det svenska biståndet.

Väsentliga skillnader föreligger mellan det bistånd, som är av *multilateral typ* och går via FN och dess fackorgan eller andra internationella organisationer, och den direkta hjälpen länderna emellan, *det bilaterala biståndet*. De officiella svenska insatserna har hittills främst inriktats på den multilaterala biståndsverksamheten. Även det bilaterala biståndet har emellertid haft en tämligen stor omfattning. För närvarande lämnas hjälp också i den formen att Sverige biträder Förenta Staterna i dess bilaterala hjälpprogram genom att taga emot av USA finansierade stipendiater för utbildning här, det s. k. tredje-land-programmet. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall det multilaterala biståndet även i fortsättningen ges företräde. Vid en kraftig ökning av det totala svenska biståndet sägs emellertid en betydande del av biståndet få lämnas bilateralt.

Vid den multilaterala biståndsverksamheten är det endast rekryteringen i Sverige av experter och placeringen och omhändertagandet här av redan utsedda stipendiater som ställer anspråk på administrativa insatser i vårt land. — Insatserna hänför sig i övrigt i huvudsak till utgivande av bidrag och deltagande i de internationella organens arbete. — När det gäller bilateral hjälp skall alla de uppgifter, som inom det multilaterala biståndsprogrammet ombesörjes av FN och dess fackorgan, ankomma på svenska myndigheter. Riktlinjerna för verksamheten och fördelningen av anslagna medel bestäms av regering och riksdag och den direkta utformningen av de enskilda projekten sker efter direkta förhandlingar mellan Sverige och det hjälpmottagande landet. Utscendet av experter och stipendiater sker likaledes på tvåpartsbas. Det tekniska, administrativa och ekonomiska ansvaret för projektens genomförande liksom kontrollen därav åvilar också de svenska myndigheterna. För sin effektivitet måste den bilaterala hjälpen i möjligaste mån samordnas med multilateral hjälp och med den bilaterala hjälp, som mottagarlandet erhåller från annat håll. Hjälpinsatserna behöver samordnas också med olika ställningstaganden i internationella sammanhang, med handelspolitiken, exportkreditgivningen, valutaregleringen, de kommersiella insatserna etc. En viss informations- och upplysningsverksamhet är förbunden med all biståndsverksamhet.

Omfattningen av den svenska stipendiatmottagningen och vissa med den

na mottagning sammanhängande frågor skall redovisas senare i detta avsnitt.

Den offentliga *utvecklingshjälpens centrala administration* har nyligen omorganiserats. De olägenheter, som varit förbundna med den tidigare splittringen av organisationen, har ingående behandlats i administrationsutredningens första betänkande (SOU 1961:22) och i Kungl. Maj:ts förslag angående organisationen (nr 174/1961). I detta sammanhang kan räcka med några korta erinringar om tidigare förhållanden och problem. Ett stort antal statliga eller halvstatliga organ deltog tidigare i biståndsfrågornas handläggning. Administrationsutredningen lämnade för att exemplifiera förhållandena en redogörelse för tretton olika i arbetet deltagande myndigheter och institutioner, bland vilka Svenska institutet och Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd intog de mest framskjutna platserna. Därjämte förekom medverkan av ett betydande antal privata organisationer. Det fanns enligt administrationsutredningen under denna tid 22 »dörrar», genom vilka utländska stipendiater kunde komma till Sverige. Kommunikationskanalerna var bristfälliga. Dubbelarbete och konkurrens i verksamheten kunde vid dåvarande ordning icke undvikas. Svårigheterna i handläggningen av den svenska biståndsverksamheten sammanhänge enligt utredningen främst med den rådande splittringen. Splittringen och bristen på enhetlighet — jämte knappheten på personal — hade medfört ett eftersättande av den kontinuerliga planerings-, samordnings- och kontrollverksamheten. Det i verksamheten deltagande stora antalet organ kom därigenom att sakna fastare underlag för sina bedömningar. En reform av den centrala administrationen befanns nödvändig för möjliggörande av samlade, effektiva insatser och för en ökning av biståndsinsatserna.

Översynen av administrationen ledde till inrättandet av *nämnden för internationellt bistånd (NIB)*, vilken trädde i verksamhet den 1 januari 1962. Enligt instruktionen för nämnden (SFS 651/1961) är nämnden centralt organ för alla frågor, som berör Sveriges offentliga tekniska bistånd till underutvecklade länder och områden, med undantag för frågor, som alltjämt skall handläggas av vissa centrala fackmyndigheter. Nämndens särskilda åligganden uppräknas i en bestämmelse i instruktionen. Nämnden skall sålunda följa den internationella utvecklingen på den tekniska biståndsverksamhetens område samt utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag och långtidsplaner jämte kostnadsberäkningar för den svenska bilaterala tekniska biståndsverksamheten. På nämnden ankommer vidare att handha den löpande administrationen av den bilaterala tekniska biståndsverksamheten. Till arbetsuppgifterna hör också att ombesörja och bistå vid rekrytering, utbildning och handledning av svenska experter samt att förse experter inom den bilaterala verksamheten med nödiga instruktioner. Nämnden har vidare att förbereda mottagandet av studerande och stipendiater från underutvecklade länder och områden, samordna och tillrättalägga

deras vistelse här samt att medverka vid utarbetandet av studieprogram och anordnandet av kurser för sådana studerande och stipendiater. Det åligger slutligen också nämnden att öva tillsyn över sådana bilaterala biståndsprojekt, som med bidrag av statsmedel genomföres av andra organisationer, samt att sprida upplysning om de svenska tekniska biståndsinsatserna och i samband därmed bedriva upplysningsverksamhet i Sverige om den tekniska biståndsverksamheten och de underutvecklade ländernas och områdenas problem. Nämnden bör enligt instruktionen på de områden, som beröres av dess verksamhet, samarbeta med bl. a. enskilda och andra organisationer.

Nämnden för internationellt bistånd är främst tänkt som ett centralt kontakt-, informations-, planerings-, samordnings- och kontrollorgan för alla frågor, som berör den officiella svenska hjälpen till utvecklingsländerna.

Ledningen av nämnden utövas av en styrelse, i vilken nu ingår 11 ledamöter. Under styrelsen fungerar en generalsekreterare och chef, tillika ledamot av styrelsen. Nämndens verksamhet bedrivs å fyra byråer, däribland en stipendiatbyrå. Till nämnden är knuten ett råd för kontakt med skilda intressegrupper och med uppgift att bistå nämnden med sakkunskap på de områden, som beröres av nämndens verksamhet. Ledamöterna, vilka är drygt 60 stycken, skall företräda myndigheter och näringsliv, fackliga och ideella organisationer, utbildningsinstitutioner m. m. I rådet ingår representanter för alla de organisationer, som varit företrädade i Centralkommittén. Rådets ledamöter förordnas av styrelsen, som också bestämmer ledamöternas antal. Rådet kan efter styrelsens bestämmande uppdelas på mindre arbetsgrupper eller delegationer med speciella arbetsuppgifter.

Centralkommitténs verksamhet har upphört genom tillkomsten av nämnden. En betydande del av Svenska institutets verksamhet beträffande utvecklingshjälpen har nu överförs till nämnden. Alla stipendiater från utvecklingsländerna med svenska stipendier eller stipendier från FN och dess fackorgan liksom de amerikanska s. k. tredje-land-stipendiaterna skall nu omhändertagas av nämnden. *Svenska institutet* har behållit befattningen med det ordinarie stipendiatprogrammet inom det allmänna kulturuthytets ram — innefattande stipendier åt studerande från såväl utvecklade som mindre utvecklade länder — och med studiebesökarna.

När det gäller de i utvecklingshjälpen verksamma organen hör något här nämnas också om *beredningen för internationella biståndsfrågor*. Beredningen, som tillsattes i februari 1961, står till regeringens förfogande som ett rådgivande organ rörande biståndsfrågor av principiell karaktär. I beredningen ingår statsministern, som är beredningens ordförande, och tre andra statsråd samt 19 representanter för riksdagen, folkrorelserna, olika näringsorganisationer m. m. Inom beredningen finns ett antal särskilda arbetsgrupper. Arbetet inom beredningen och en i anslutning till arbetet bedriven utredningsverksamhet har, såsom förut framgått, legat till grund för

de i propositionen nr 100/1962 uppdragna allmänna riktlinjerna för den svenska biståndsgivningen.

Härefter skall lämnas några uppgifter om *stipendiatmottagningens* omfattning och problem.

Av uppgifterna i administrationsutredningens slutbetänkande (SOU 1961: 50) framgår bl. a. följande. Under de senaste åren har här — som ett led i den multilaterala biståndsverksamheten — årligen tagits emot omkring 200 stipendiater från FN eller dess fackorgan. Under åren 1956—59 mottogs tillhopa över 700 sådana stipendiater. Av dessa kom det största antalet stipendiater, inemot hälften, på stipendier från världshälsoorganisationen (WHO). Ett stort antal av stipendiaterna hade stipendier inom ramen för FN:s eget biståndsprogram och bedrev studier beträffande ekonomiska utvecklingsfrågor, socialvård och offentlig förvaltning. Ett betydande antal stipendiater kom på stipendier från FN-organet för utvecklingsarbete på undervisningens, vetenskapens och kulturens område (UNESCO) och från FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO). Inom den bilaterala verksamheten fanns under 1960 i Sverige 45 stipendiater, varjämte ett stigande antal stipendiater vistats här inom ramen för det av FN och FN-organet för arbetsfrågor (ILO) utformade programmet för europeiskt socialpolitiskt samarbete. Det av USA finansierade tredje-land-programmet förde under åren 1956—59 tillhopa 275 stipendiater till Sverige. — Alla de i det föregående berörda stipendiatkategorierna skall nu omhändertagas av nämnden för internationellt bistånd. — Till Sverige kommer därutöver korttidsstipendiater och studiebesökare till ett antal av omkring 5.000 om året. — Dessa har hittills och skall också i fortsättningen tagas om hand av Svenska institutet. I landet finns vidare ett betydande antal praktikanter, som kommer hit utan att bedriva teoretiska studier.

Det skall här erinras om att i Sverige utöver de ovan berörda stipendiaterna, vistas ett visst antal utländska studerande, som har stipendier från enskilda organisationer och institutioner.

I propositionen nr 100/1962 har föreslagits, förutom en ökning av våra multilaterala insatser, en ökad bilateral verksamhet med en kraftig höjning av anslaget för stipendiat- och kursverksamhet.

Administrationsutredningen framhåller att mycket stora variationer förekommer ifråga om stipendiaternas förkunskaper och studiefält. Till Sverige kommer således stipendiater för grundläggande teknisk utbildning, specialarbetare och verkmästare, som skall lära sig speciella arbetsmetoder, eller högt kvalificerade forskare och vetenskapsmän. Hit kommer också personer, som besöker ett stort antal institutioner under perioder varierande från några dagar till 6 månader.

Stipendiaterna inom den multilaterala biståndsverksamheten utses genom FN och dess fackorgan. De bilaterala stipendierna utlyses och fördelas genom svenska myndigheters försorg. För utdelande av stipendier ur av Cen-

tralkommittén förvaltade medel har krävts beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Genom tillkomsten av nämnden för internationellt bistånd torde enligt administrationsutredningen denna omständliga procedur bli obehörlig. För erhållande av kvalificerade sökande till bilaterala stipendier utnyttjas svenska beskickningar och olika internationella förbindelser. Viss kontroll eftersträvas när det gäller föreslagna stipendieters språk- och fackkunskaper.

Utbildningsresurserna i Sverige är på flera områden otillräckliga för att tillgodose redan det inhemska utbildningsbehovet. Därtill kommer att studiererna — i den mån kvalificerade utbildningsmöjligheter saknas i stipendiaternas hemland — ofta med hänsyn till reseavstånd samt språk- och miljöförhållanden med större fördelar kan förläggas till annat land än Sverige. Den svenska stipendiatmottagningen har därför kommit att främst inriktas på studieområden, där vi har särskilda förutsättningar att tillhandahålla en betydelsefull och kvalificerad utbildning. Utväljandet av de studiemöjligheter, som finnes böra erbjudas stipendier från utvecklingsländerna, synes vara en betydelsefull och invecklad uppgift vid utformandet av våra bilaterala biståndsinsatser.

Administrationsutredningen genomgår ingående de särskilda problem, som möter vid stipendiatmottagningen. Utredningen gör därvid åtskillnad mellan utbildningsproblemen och vad utredningen kallar de kurativa problemen.

När det gäller *de med själva studierna sammanhängande spörsmål* kan här räcka med ett kort omnämnande av några av de problem, som berörts av administrationsutredningen och föranlett rekommendationer från utredningens sida. — De spörsmål, som härvid skall antydas, är de som uppkommer i det läge då beslut fattats om mottagande av en stipendiat. Dessförinnan har självfallet, såvitt gäller bilaterala stipendier, ingående överväganden behövt ägnas frågor om stipendiatmottagningens inriktning och dess inordnande i och samordning med övrig bilateral verksamhet. — Planläggning måste ske beträffande fackstudiernas uppläggning, varvid för flertalet stipendier måste göras upp efter de individuella behoven varierande studieprogram. Även om stipendiaterna i den mån så är möjligt bör sammanföras till särskilda kurser eller delta i på engelska eller annat främmande språk meddelad fackundervisning, måste flertalet stipendier placeras individuellt på utbildningsanstalter, institutioner och arbetsplatser. Utöver fackstudierna erfordras för stipendier, som en längre tid skall uppehålla sig här, undervisning i svenska och viss information om svenska förhållanden. Särskilda handledare kan behöva utses för bistånd vid studiearbetet. Anordningar kan erfordras för beredande av biblioteks- och studieplatser för stipendier. Studierna måste följas och underkastas en fortlöpande kontroll. De teoretiska studierna bör kompletteras med praktik inom förvaltningen och på andra svenska arbetsplatser. Kontakt bör upprätthållas med

stipendiater, som efter studietiden återvänt till hemlandet för insatser där. Särskilda problem möter när det gäller ordnandet av program o. d. för mottagande av korttidsstipendiater och studiebesökare.

De ovan berörda uppgifterna ankommer, såvitt gäller långtidsstipendiaterna, främst på nämnden för internationellt bistånd med dess särskilda stipendiatsbyrå. Det kan i övrigt nämnas att administrationsutredningen förordat tillsättande av en särskild arbetsgrupp inom nämndens råd för planering och övervakning av stipendiaternas utbildning ur ren facksynpunkt.

Administrationsutredningen fäste stor vikt vid stipendiatmottagningens mera *personliga och kurativa sida*. Departementschefen underströk i propositionen nr 174/1961 — i anslutning till förslaget om inrättande av en stipendiatsbyrå hos nämnden för internationellt bistånd — betydelsen av insatser beträffande de kurativa eller sociala uppgifterna. Administrationsutredningen har uttalat att vi bör vara restriktiva med det annars så angelägna utbyggandet av stipendiatprogrammet innan vi på ett tillfredsställande sätt kan ta hand om de stipendiater, som redan finns i eller väntas till Sverige.

Bland de förhållanden, som enligt administrationsutredningen påkallar uppmärksamhet och kräver insatser av kurativ art, kan här nämnas följande. Åtskilliga anpassningsproblem sammanhänger med stipendiaternas ovana vid vårt klimat, deras bristande kunskaper i svenska och deras obekantskap med svenska förhållanden. En hel del med vistelsen här förenade praktiska angelägenheter och formaliteter behöver ordnas. Av dessa kan nämnas tillgodoseendet av behoven av mat och bostad, av lämpliga kläder och annan utrustning samt av lokaler för studier och för samvaro. Avståndet till hemlandet, speciella förhållanden beträffande hemortsmiljön och andra omständigheter kan medföra behov av råd och bistånd i personliga angelägenheter. Skilda förhållanden medverkar till svårigheter för stipendiaterna att nå kontakt med svenskar och med svensk miljö. Stipendierna räcker ofta icke till för att stipendiaterna skall kunna företaga några resor inom landet och få se något annat än studieorten. Särskilda åtgärder anses angelägna när det gäller ordnandet för stipendiaterna under fritid och ferier.

Administrationsutredningen framlade ett flertal förslag när det gäller handhavandet av de kurativa frågorna. Främst kan därvid omnämnas sammanhållandet av stipendiatmottagningen hos nämnden för internationellt bistånd och dess stipendiatsbyrå. Nämnden borde enligt utredningen förfoga över en särskild kurator, som kan ägna sig åt att bistå stipendiaterna i alla handa angelägenheter och därvid ha möjlighet att besöka stipendiaterna även utanför Stockholm och att vidtala lämpliga lokala krafter att tjänstgöra som »faddrar» åt de stipendiater, som vistas inom vederbörande ort. Språk- och orienteringskurser kan enligt utredningen medverka till att minska stipendiaternas anpassningssvårigheter. Stipendiaternas möjligheter att

komma i kontakt med svenskar och svenska förhållanden kan enligt utredningen främjas genom inrättande av lokaler för kursverksamhet, diskussioner och fritidssamvaro. Sådana lokaler kan, uttalade utredningen, vara en träffpunkt för de olika stipendiaterna och deras studiekamrater och andra personer med intresse för utvecklingsländerna. Utredningen räknade här med initiativ från kommunalt håll och med att olika föreningar och organisationer skulle kunna göra värdefulla insatser. Utredningen underströk slutligen också de fördelar för den kurativa verksamheten som inrättandet av internationella studenthem skulle föra med sig.

Kommitténs överväganden och förslag

Såsom förut framgått saknar kommunerna nu i stort sett möjligheter att anslå medel för stipendier åt studerande från utvecklingsländerna. Kommittén skall här först överväga om tillräckliga skäl kan anses finnas att lagstiftningsvägen öppna möjligheter till sådan stipendiegivning.

Åtskilliga skäl kan *anföras mot* ett deltagande från kommunernas sida och ett anlitande av kommunala medel i verksamheten för utvecklingsländerna. Dessa skäl torde i vart fall medföra bestämda krav att kommunernas möjligheter till insatser i olika hänseenden begränsas. Det synes i viss utsträckning möjligt att ge en bidragsrätt en sådan utformning att de i fortsättningen antydda invändningarna till en del förlorar i styrka. — Det bör måhända i detta sammanhang anmärkas att de invändningar, som göres mot en bidragsrätt, självfallet på intet sätt innebär att utvecklingshjälpen betraktas som mindre angelägen. Invändningarna får sålunda endast ses som en antydan om att skäl kan finnas att finansiera våra samlade insatser på annat sätt än genom anlitande av kommunala medel.

Införandet av en bidragsrätt skulle innebära att en principiellt betydelsefull avvikelse gjordes från den traditionella begränsningen av den kommunala kompetensen. Detta avsteg skulle visserligen vara av begränsad räckvidd och knappast kunna föranleda någon märkbar ekonomisk belastning för de kommuner, vilka kan väntas vara beredda till insatser. Avsteget skulle emellertid kunna sägas i viss mån lämna dörren på glänt för ytterligare, likartade utvidgningar av kompetensområdet och till ett mera omfattande frångående särskilt av de krav på lokal anknytning, som nu utmärker den kommunala verksamheten.

Väsentliga invändningar sammanhänger med de olägenheter, som befunnits förenade med den tidigare splittringen av utvecklingshjälpens administration. Önskemålen om en mera koncentrerad administration uppbäres av krav på allmän samordning och koncentration av våra biståndsinsatser. Be-

redvilligheten till medverkan i biståndsarbetet måste i största utsträckning tagas i anspråk för samlade och planmässiga aktioner på några angelägna fronter. Deltagandet från ett större antal kommunala myndigheters sida i arbetet gör administrationen mera komplicerad. Kommunernas insatser kan behöva ingå som ett led i större biståndsprojekt. Det kan vara erforderligt med ett rätt långt gående inflytande över kommunernas hjälpåtgärder från verksamhetens centrala administration. På kommunalt håll finns ofta icke tillräckligt underlag för bedömning av eventuella hjälpsatsers lämpliga inriktning och utformning. Det finns sålunda knappast något större utrymme för valfrihet beträffande insatsernas utformning eller för drivande från kommunernas sida av någon mera självständig verksamhet på området. De kommunala insatserna skulle därmed kunna komma att få en så osjälvständig prägel att ett starkare kommunalt intresse för verksamheten knappast kan finnas. Det synes icke finnas någon anledning att öppna möjligheter till en kommunal medverkan, som i huvudsak skulle inskränka sig till ett bidragande till hjälparbetets finansiering.

Möjligheter till mera självständiga kommunala aktioner på biståndsområdet skulle också ur andra synpunkter kunna inge betänkligheter. Insatserna för utvecklingsländerna avser visserligen i största utsträckning ändamål, om vars främjande allmän enighet kan antagas råda hos oss. Det kan emellertid icke uteslutas att någon gång kan uppkomma känsliga frågor om hjälpens inriktning och utformning. Bedömandena kan därvid icke alltid lämpligen överlämnas till kommunerna utan måste ankomma på dem, som bär ansvaret för våra internationella relationer. Med full frihet för kommunerna skulle insatserna kanske någon gång i sådana fall kunna färgas av icke allmänt omfattande meningsriktningar och engagemang.

Det förhållandet att endast ett mindre antal kommuner synes kunna få uppgifter med närmare anknytning till den egna kommunen kan också ge anledning till invändningar mot införande av möjligheter till kommunala insatser. För en del orter, vilka utgör centra för en omfattande utbildningsverksamhet, skulle finnas mycket omfattande möjligheter till insatser. På andra håll skulle några lokalt anknutna insatser icke alls kunna ifrågakomma. Sambandet med den allmänna biståndsverksamheten medför här att möjligheterna till lokala insatser beror av huruvida någon efterfrågan vid denna verksamhet uppstår beträffande just sådana utbildningsmöjligheter, som finns inom den hjälpvilliga kommunen. Kommunerna kan också såtillvida sakna möjligheter att bestämma över studiemöjligheterna som stipendiaterna till övervägande del torde söka utbildning vid anstalter, som icke är kommunala — i vart fall icke primärkommunala. Ett öppnande av möjligheterna till kommunala insatser skulle sålunda kunna medföra såväl att vissa kommuner skulle känna sig stå inför mycket omfattande anspråk som att andra kommuner, som önskade medverka i biståndsarbetet, skulle finna sig sakna möjligheter till effektiva, lokalt anknutna insatser. Varierande

anspråk på kommunala insatser förekommer visserligen i åtskilliga hänseenden redan när det gäller den nuvarande kommunala verksamheten. Mera omfattande insatser återspeglas då emellertid i allmänhet i en högre kommunal standard till gagn för kommunens medlemmar. Så kan i stort sett icke sägas bli fallet vid ökade insatser för utvecklingshjälpen.

Även en annan invändning mot kommunal medverkan i biståndsarbetet kan möjligen förväntas. Det kan sägas att insatserna skulle kunna föra med sig en viss återhållsamhet när det gäller expansionen av den statliga verksamheten på området och sålunda innebära en övervältring av uppgifter från staten till kommunerna. Redan här bör emellertid sägas att man uppenbarligen knappast har anledning att anlägga sådana synpunkter när det gäller ett verksamhetsområde, där behoven av insatser icke är på något sätt begränsat. Det kan i detta sammanhang också erinras om att det allmänna, organisationerna och de enskilda medborgarna utan anläggande av synpunkter om uppgifternas fördelning brukar arbeta hand i hand beträffande insatser av humanitär natur.

Åtskilliga förhållanden synes emellertid *tala för* införandet av möjligheter till kommunal medverkan i biståndsarbetet och göra de mot en bidragsrätt anförda skälen mindre bärkraftiga. Lämpliga begränsningar av bidragsrätten kan, såsom förut framgått, i avsevärd mån minska anledningarna till tveksamhet inför ett kommunalt deltagande i biståndsverksamheten.

Biståndsverksamheten tar sikte på ytterst angelägna ändamål. Allmän enighet torde råda om att vi på olika sätt måste söka vidga våra insatser. Det synes finnas ett praktiskt taget obegränsat utrymme för ökade insatser. Det måste vara av betydelse för verksamhetens expansion att allt fler institutioner och enskilda — låt vara inom ramen för ett samlat handlande — ägnar uppgifterna intresse och medverkar i arbetet. Inom flera kommuner finns, såsom tidigare redovisats, ett starkt intresse för verksamheten. Kommunernas deltagande i arbetet skulle uppenbarligen kunna medföra många för utvecklingshjälpen värdefulla initiativ och en ökad allmän beredvillighet till medverkan. Det kan mot bakgrunden av vad här anförts vara av mindre betydelse att biståndsarbetet saknar starkare anknytning till normal kommunal verksamhet.

Utvecklingshjälpen erbjuder ett nytt och expanderande verksamhetsfält. I denna nya situation kan knappast de synpunkter, som varit vägledande för hittillsvarande begränsningar av den kommunala kompetensen, tilläggas någon helt avgörande giltighet. Området för den kommunala kompetensen undergår i praxis en ständig förskjutning. Rättspraxis har sålunda — i enlighet med uttalanden vid kommunallagsreformen — tillagts en jämförelsevis stor frihet att anpassa sin ståndpunkt efter förhållandena i de särskilda fallen och med beaktande av den allmänna samhällsutvecklingen. Också i övrigt är det självfallet av betydelse att det kommunala verksamhetsområdet anpassas efter utvecklingens krav. Att utvidgningen härvid be-

rör de i lagen utstakade gränserna för kompetensen och därför kräver lagstiftningsåtgärder kan knappast vara ett avgörande skäl mot en anpassning. Även om utvidgningen sålunda är av principiell betydelse, medger å andra sidan det förhållandet att den sker lagstiftningsvägen större möjligheter till kontroll än de förskjutningar, som sker genom praxis. Området för den vidgade kompetensen kan klart begränsas och nya, liknande utvidgningar kräver särskilda lagstiftningsåtgärder.

Biståndet åt utvecklingsländerna utgör såsom förut sagts ett nytt och hastigt växande område för insatser. Utvecklingsländernas förhållanden tilldrager sig alltmer intresse från allmänhetens sida. Detta intresse måste tillgodoses genom att ett större utrymme inom utbildningen och kulturlivet beredes frågorna om utvecklingsländernas förhållanden och problem. Området får därmed en växande anknytning till traditionell kommunal verksamhet. Ett mottagande av stipendiater vid ortens utbildningsanstalter och kontakten med dem inom ortens bildnings- och kulturverksamhet kan främja och fördjupa kännedomen om och intresset för utvecklingsländerna.

En viss betydelse måste också tillmätas biståndsverksamhetens representativa karaktär. En del orter intar en nyckelställning när det gäller utbildning, vetenskap och kulturliv. Även internationellt sett har sådana centra — särskilt universitetsstäderna och kanske främst rikets huvudstad — en ställning, som kan sägas förplikta till vissa insatser. Ortens ställning och kulturella miljö måste självfallet betraktas som ett värde för kommunens invånare och medföra särskilda krav på beaktande från de kommunala myndigheternas sida. Vid utformningen av ortens kommunala verksamhet måste vissa, av dessa förhållanden betingade särskilda utgifter anses befogade.

Också andra med stipendiatmottagningen sammanhängande förhållanden kan åberopas för kommunala insatser på området. Stipendiaterna torde, oavsett vilket fackområde studierna avser, alltid ha ett påtagligt intresse av kontakter med och kunskaper om svenskt samhällsliv. Vårt grundmurade demokratiska samhällsskick gör enligt uttalanden i olika sammanhang vårt land till en givande studiemiljö för stipendiater från utvecklingsländerna. Aktiva insatser från kommunernas sida kan få betydelse för främjande av förbindelserna med svenskt samhällsliv och vår lokala självstyrelse. Från kommunernas synpunkt kan insatserna sålunda framstå såsom ett utflöde av kommunernas betydelsefulla ställning i vårt demokratiska system.

Goda möjligheter bör finnas att genom bestämmelsens utformning säkerställa de kommunala insatsernas samordning med den allmänna biståndsverksamheten. Ett kommunalt intresse för insatser kan knappast tänkas föreligga i andra fall än då kommunen genom kontakter med biståndsverksamhetens centrala administration eller på annat sätt erhållit kännedom om något angeläget biståndsprojekt, till vilket kommunala insatser lämpligen kan anslutas. Faran för att kommunerna i någon utsträckning skulle

vara benägna att gå sina egna vägar och inrikta sig på mindre effektiva, fristående insatser är säkerligen icke stor. Reformeringen av biståndsverksamhetens centrala administration bör kunna öka möjligheterna till en god samordning av all verksamhet för utvecklingsländerna. Den centrala administrationen bör ha möjligheter att tillhandahålla kommunerna information om aktuella biståndsaktioner och att lämna råd för kommunernas verksamhet. Om — samtidigt som insatserna anknytes till annan biståndsverksamhet — ett skäligt utrymme kan lämnas för lokala initiativ och lokalt utförade insatser borde beroendet av den offentliga biståndsverksamheten icke minska det intresse, som på kommunalt håll kan finnas för en medverkan i utvecklingshjälpen.

I betänkandet om expertrekrytering och stipendiatmottagning har administrationsutredningen understrukt behovet av insatser när det gäller vad utredningen kallat stipendiatmottagningens kurativa sida. Det är naturligtvis svårt att finna någon klar avgränsning av de kurativt betonade inslagen i verksamheten. Uppenbarligen finns det emellertid en mängd åtgärder, som kännetecknas av att de främst tar sikte på ordnandet av stipendiatsens levnadsförhållanden under vistelsen här — hans behov av bostad och mat, hans fritidssysselsättningar och hans kontakter med svenskar och med svensk miljö. Det kan vara naturligt att särskilda insatser i dessa hänseenden göres på den ort, där stipendiaten kommer att uppehålla sig. Ett intresse för insatser kan här säkerligen ofta påräknas från såväl de kommunala myndigheternas sida som från organisationer och enskilda i vederbörande kommun. Ordnandet av angelägenheter av här ifrågavarande slag ligger väl till för de kommunala myndigheterna och insatserna kan göras i god anslutning till annan kommunal verksamhet. En kommunal medverkan i biståndsarbetet, främst grundad på dessa lokalt anknutna uppgifter av kurativ art, ger goda möjligheter till lösning av frågorna om insatsernas anknytning till den allmänna biståndsverksamheten. Insatserna skulle visserligen vara i viss mån sekundära och sättas in i anslutning till det allmänna programmet beträffande stipendiatmottagningen. Samtidigt skulle emellertid förhållandenvis stor frihet kunna lämnas kommunerna att utforma den på dem ankommande delen av verksamheten för stipendiaten. Uppdelningen skulle givetvis icke behöva innebära att kommunerna skulle vara hänvisade till att endast sitta och vänta på stipendiater. Tillgången till ett kommunalt stipendium kan självfallet utgöra en särskild anledning till placering av en stipendiat i kommunen. Också genom att förbinda stipendiet med särskilda villkor och föreskrifter har kommunerna möjligheter att utforma insatserna efter ortens förhållanden.

Sammantagna talar de här anförda skälen onekligen med viss styrka för införande av möjligheter till kommunal medverkan i biståndsarbetet. Också skälen mot en reform har — främst i principiellt hänseende — en betydande tyngd. *Kommunalrättskommittén finner sig emellertid — trots den*

tvksamhet vartill de senare skälen ger anledning — *böra förorda att man för att tillgodose önskemålen från ett växande antal kommuner nu öppnar möjligheter till kommunala insatser på området.* Det synes dock angeläget att de synpunkter, som funnits tala mot en rätt att lämna bidrag, i erforderlig mån tillgodoses genom att begränsningar i olika hänseenden uppställas för kommunernas insatser. Kommittén skall i det följande närmare överväga frågorna om sådana *begränsningar och om utformningen av bestämmelser på området.*

Anledning kan finnas att först i korthet uppta frågan huruvida rätten till medverkan bör avse utvecklingshjälpen i alla dess former eller inskränkas till stipendiatverksamheten. — Frågor om kommunalt deltagande i andra slags biståndsaktioner, såsom exempelvis vid katastrofer utomlands eller här hemma, faller utanför kommitténs utredningsuppdrag. — En bidragsrätt, avseende utvecklingshjälpen i dess helhet, skulle ge störst utrymme för insatser från alla kommuners sida. Samtidigt skulle emellertid insatserna vid en sådan utformning i huvudsak få karaktären av blott ett ekonomiskt deltagande i utvecklingshjälpens finansiering. Det saknas anledning att välja denna form för finansieringen av ett ökat stöd åt utvecklingsländerna. Något större intresse för en så gestaltad medverkan kan knappast påräknas från kommunalt håll. Kommittén vill alltså förorda att de kommunala insatserna på ett eller annat sätt får ta sikte enbart på utvecklingshjälpens stipendiatverksamhet.

Frågorna om en tillfredsställande anslutning till den officiella verksamheten för utvecklingsländerna kräver en avvägning mellan olika intressen. Å ena sidan framstår det som angeläget att insatserna kommer sådana biståndsprojekt till godo, som funnits lämpade för samlade svenska insatser. För att en kommunal medverkan skall ha ett mera påtagligt fog, erfordras å andra sidan samtidigt att utrymme finns för mera lokalt utformade åtgärder och för mera aktiva insatser från de kommunala myndigheternas sida. Härvid uppkommer frågor såväl om de kommunala insatsernas art som om insatsernas lokala anknytning. Kommittén har här övervägt olika lösningar — från en ordning med ett långt gående direkt inflytande från centrala myndigheters sida till en full kommunal frihet.

Vad först gäller kraven på samordning med den allmänna biståndsverksamheten har kommittén funnit dessa kunna i tillräcklig mån tillgodoses genom bestämmelse att åtgärderna skall avse *dem, som i anslutning till svenskt utvecklingsbistånd önskar bedriva studier eller genomgå utbildning här.* En sådan bestämning synes lämna utrymme för en lämplig och obunden samverkan mellan kommunala myndigheter och inom utvecklingshjälpen verksamma myndigheter och institutioner. Vid denna samverkan kan kommunernas initiativmöjligheter och självständighet i största utsträckning bevaras. Kommuner, som önskar göra en insats, kan sålunda efter informationer från centralt håll utvälja något för kommunal medverkan läm-

pat projekt och därefter själva planlägga och gestalta sina insatser. Vid insatsernas utformning kan råd och bistånd inhämtas från centralt håll. I den mån insatserna ej inriktas på stipendiater, som redan vistas i kommunen, eller på mera allmänna åtgärder i anslutning till stipendiatmottagningen, kan kommunerna genom den centrala administrationen erhålla anvisningar på lämpliga kandidater till beslutade stipendier eller kanske överlämna till denna att i större eller mindre utsträckning handha stipendiernas utlysande samt rekryteringen och utseendet av stipendiater. Vid här förordad samverkan mellan kommunerna och utvecklingshjälpens centrala administration synes initiativet i allmänhet böra komma från kommunalt håll. Direkta hänvändelser bör sålunda enligt kommitténs mening icke göras till andra kommuner än dem som självmant upptagit frågor om medverkan i biståndsarbetet. En annan ordning skulle kunna föranleda att kommunerna kände sig stå inför ett tvång till insatser. Öppnandet av möjligheter till kommunala insatser bör enligt kommitténs mening icke syfta längre än till ett tillvaratagande av den beredvillighet till medverkan, som redan finns eller kan fritt växa fram i skilda kommuner. — Det torde emellertid vara av värde att kommunerna får tillgång till en allmän information om utvecklingshjälpen.

Med bestämningen »svenskt utvecklingsbistånd» åsyftar kommittén främst våra officiella, av statsmedel bekostade hjälpaktioner. Såsom »svenskt utvecklingsbistånd» bör emellertid också betraktas andra mera representativa biståndsaktioner, som drives från svenskt håll eller i vilka ett omfattande deltagande härifrån äger rum. Kommittén har här särskilt i åtanke en anslutning till hjälpprogram, vilka omhänderhas av en eller flera betydande riksorganisationer eller stödes av större, riksomfattande insamlingar. Genom reformen av utvecklingshjälpens administration har skapaats sådana garantier för dylika aktioners samordning med vår officiella utvecklingshjälp att en kommunal anslutning till insatserna i fråga bör vara möjlig ur administrations- och effektivitetssynpunkt.

Det har ansetts obehövt att i lagtexten använda bestämningen »tekniskt» bistånd eftersom kommunernas insatser här inskränkts till själva stipendiatmottagningen — vilken alltid kan sägas ha karaktären av tekniskt bistånd.

Härefter övergår kommittén till frågorna vilka slags insatser som bör vara tillåtna för kommunerna.

Föreskriften om anslutning till den officiella biståndsverksamheten medför självfallet en viss begränsning av kommunernas frihet. Samordningen med den allmänna utvecklingshjälpen synes emellertid icke utesluta att en del kommuner kan handha en i betydande grad självständig stipendiatverksamhet. Kraven på samordning med den offentliga utvecklingshjälpen behöver icke innebära mer än att kommunens myndigheter i erforderlig mån samråder med hjälpens centrala administration när det gäller frågor om

rekryteringen och utseendet av stipendiater och beträffande studiernas uppläggning och därmed sammanhängande spørsmål. Kommuner, som inom sin organisation har nämnder med förtrogenhet med spørsmål av denna art, bör kunna genom dessa nämnder göra aktiva insatser även beträffande sådana moment av stipendiatmottagningen. Kommunerna behöver självfallet i vart fall icke överlämna åt utomstående organ att träffa några avgöranden. Det kan vidare vara naturligt att kommuner, vars insatser får formen av ett mera fullständigt övertagande av ansvaret för ett antal stipendiaters vistelse här, för verksamheten anslår sådana belopp att också resorna hit helt eller delvis bestrides av kommunala medel. — I författningen måste kommunernas befogenheter enligt kommitténs mening i första hand direkt avse en rätt att *anslå medel för stipendier åt studerande från utvecklingsländerna*.

Flertalet kommuner torde emellertid sakna möjligheter att själva ta befattning med alla moment av stipendiatmottagningen. Genom anknytningen till den officiella biståndsverksamheten kan kommunerna i sådana fall inrikta sig på insatser inom vissa moment av stipendiatmottagningen. Ett deltagande från intresserade kommuners sida synes i viss mån underlättas om kommunerna icke regelmässigt behöver ta befattning med rekrytering och utseende av stipendiater eller med frågor om studiernas uppläggning och icke känner sig behöva svara för stipendiaternas resekostnader. Ett lämpligt område för på detta sätt begränsade insatser utgör enligt kommitténs mening stipendiatmottagningens sociala eller kurativa sida. Inom detta område bör det vara möjligt att tillägga kommunerna en betydande frihet beträffande insatsernas omfattning och utformning. Såsom åtgärder med socialt eller kurativt inslag bör därvid uppfattas allt vad som kan göras för att *underlätta stipendiaternas vistelse här och främja deras välfärd och trivsel*. Det kan röra sig om åtgärder inom en förhållandevis vid ram, från ordnandet av samlingslokaler för fritidssamvaro till ett mera fullständigt bekostande av uppehållet för en stipendiat. Det får med på detta sätt begränsade insatser från kommunalt håll ankomma på centrala myndigheter och institutioner att vidtaga de åtgärder och anskaffa de medel, som utöver kommunernas åtgärder och ekonomiska bidrag erfordras för en fullständig stipendiatmottagning. — Möjligheterna till insatser av här antytt slag synes enligt kommitténs bedömning vara av sådan betydelse att uppgifterna bör vid sidan av den direkta stipendiegivningen särskilt omnämnas i bestämmelsen om rätt för kommunen att medverka i biståndsverksamheten.

Anslutningen till stipendiatmottagningens kurativa sida synes därjämte innebära den fördelen att kommunernas medverkan i viss omfattning kan komma att avse också den multilaterala verksamheten. Även när det gäller de multilaterala stipendiaterna kan självfallet lokalt anknutna åtgärder för ordnande av bostäder, samlingslokaler o. d. och för främjande av stipendiaternas möjligheter till kontakter med svensk miljö ha stor betydelse.

Kommunerna blir sålunda icke hänvisade att söka utrymme för sina insatser endast inom ramen för den bilaterala verksamheten.

Kommittén vill i sammanhang med frågorna om stipendiatmottagningens sociala eller kurativa sida anmärka att det också vid en mera självständig kommunal stipendiatverksamhet synes lämpligt att kommunernas insatser så långt detta är möjligt får innefatta vidtagande av särskilda anordningar för stipendiaterna och ett mera aktivt omhändertagande av dem.

Kommittén skall härefter uppta frågorna om insatsernas lokala anknytning. Det synes naturligt att insatserna — särskilt när de avser stipendiatmottagningens sociala eller kurativa sida — främst inriktas på *stipendiater, som skall studera inom vederbörande kommun*. En strikt anknytning till studieorten skulle emellertid i avsevärd mån begränsa antalet medverkande kommuner och många kommuner, som kan vara villiga att deltaga, skulle stå utan möjligheter därtill. Kommittén har därför övervägt olika sätt att vidga möjligheterna till medverkan.

I detta sammanhang har övervägts en lösning, innebärande att rätten till medverkan skulle tillkomma landstingen och de landstingsfria städerna. Därigenom skulle i de flesta landstingsområden kunna ske samling kring någon till området knuten utbildningsmöjlighet. Man skulle sålunda kunna få en större lokal bredd beträffande möjligheten till insatser. De största städerna, där en medverkan i biståndsarbetet torde vara särskilt aktuell, skulle såsom landstingsfria äga möjligheter till egna insatser. Det är emellertid ofrånkomligt att verksamheten i den mån man tar fasta på de kurativa och sociala momenten har större samband med den primärkommunala verksamheten och lämpligare kan handhas inom ramen för den primärkommunala organisationen. Önskemålen om möjligheter till kommunal medverkan skulle vid ett förläggande av uppgifterna till landstingen endast delvis bli tillgodosedda. Flera kommuner, som kan ha intresse av egna insatser, skulle sålunda sakna möjligheter till direkt medverkan. Kommittén anser sig därför icke kunna förorda att uppgifterna helt förläggas till landstingen och de landstingsfria städerna. Det synes däremot påkallat att *landstingen erhåller samma rätt till medverkan som de borgerliga primärkommunerna*.

För vidgning av möjligheterna till insatser kan också övervägas en viss direkt uppmjukning av det strikta lokaliseringskravet. Där en kommuns invånare mera regelmässigt söker utbildning av visst slag vid *bestämd utbildningsanstalt utanför kommunen*, torde kommunen anses berättigad att på olika sätt understödja verksamheten vid anstalten. Här kan exempelvis erinras om de bidrag som olika kommuner lämnat till byggande av studentbostäder i universitetsstäderna och om förekommande kommunala bidrag åt utom kommun belägna yrkesskolor, folkhögskolor m. m. Kommunerna bör enligt kommitténs mening kunna tillerkännas rätt att på motsvarande sätt stödja vid sådana anstalter studerande stipendiater från utvecklings-

länderna. En utvidgning i antydd riktning synes kunna ske utan att gränserna för kompetensen mera märkbart förlorar i fasthet.

Insatserna bör icke begränsas till stipendiater, som bedriver studier vid skolor och andra läroanstalter. Även den som vistas här och inom utvecklingshjälpens ram är sysselsatt vid industri eller annat företag bör kunna komma i åtnjutande av kommunalt stöd. Om denna utbildning äger rum vid industri eller företag, som icke eljest handhar yrkesutbildning, torde lokaliseringskravet medföra att industrin eller företaget bör ligga inom den hjälpande kommunen. Rör det sig om en i yrkesutbildningen eljest deltagande arbetsplats, måste denna jämföras med utbildningsanstalt och utbildningen inom annan kommun kunna understödjas i samma mån som utbildning vid skola utom kommunen.

Kommunerna har skäl att tillse att insatserna icke blir så omfattande att kommunens invånare får bära en märkbart större börda för utvecklingshjälpens finansiering än andra kommuners invånare. Kommunernas insatser kan utgöra endast ett förhållandevis begränsat bidrag till en verksamhet, som i huvudsak finansieras av statsmedel och vars kostnader bör bäras av alla gemensamt. Det finns icke anledning att frångå denna ordning. Den här antydda begränsningen av de kommunala insatsernas omfattning framstår såsom så betydelsefull att kommittén vill förordas att den får komma till uttryck i författningstexten. Om kommunerna tillägges rätt att »i *skälig omfattning*» anslå medel för verksamheten, öppnas möjligheter till en besvärspövning i sak om en kommun i något fall skulle ikläda sig förpliktelser, som icke står i rimlig proportion till kommunens ekonomiska resurser.

I avgränsningshänseende uppkommer slutligen också frågor om åtskillnad mellan stipendiater, som under icke alltför kort tid uppehåller sig här för studier, och företrädare för utvecklingsländerna på mera kortvariga studiebesök. Vissa mindre omfattande åtgärder för mottagande av studiebesök får nu anses kunna ske inom ramen för kommunernas representationsmöjligheter. När ett besök blir av längre varaktighet eller kräver mera speciella arrangemang, torde de nu förordade befogenheterna att stödja stipendiater kunna utnyttjas. Det finns enligt kommitténs mening icke möjlighet eller skäl att upprätthålla någon klar gräns mellan vistelse här för studier och mera kortvariga studiebesök. Kommunerna bör — inom ramen för redan gällande kompetens eller till följd av nu föreslagna särskilda befogenheter — anses ha möjligheter till insatser vid alla besök i orten av personer från utvecklingsländerna så snart besöket får uppfattas såsom ett inslag i biståndsverksamheten för dessa länder.

Kommittén förordar att särskild lag utfärdas om rätt för kommun att vidtaga åtgärder för stöd åt studerande från underutvecklade länder. Lagen kommer att ingå bland i 3 § andra stycket kommunallagen och 4 § andra stycket landstingslagen åsyftade författningar. Den nu föreslagna lagen skiljer sig emellertid från flertalet där avsedda författningar genom att uppgif-

terna i detta fall icke är obligatoriska utan frivilliga. Någon ändring av berörda bestämmelser synes ej erforderlig enär dessa får anses åsyfta såväl obligatorisk som frivillig verksamhet. Redan förut anslutes vissa författningar om frivillig verksamhet till dem.

Några föreskrifter om den kommunala organisationen eller formerna för uppgifternas handhavande kräves ej. Uppgifterna bör ombesörjas av i kommunallagen och i landstingslagen avhandlade organ och i där beskriven ordning. Särskild hänvisning till kommunallagens och landstingslagens bestämmelser erfordras icke härför.

Vissa av den kommunala verksamheten betingade tillägg bör göras till Kungl. Maj:ts instruktion för nämnden för internationellt bistånd. Uttrycklig skyldighet synes nämligen böra finnas för nämnden att lämna råd och upplysningar åt kommunerna samt att bistå dessa vid verksamheten.

Kommittén vill i anslutning till här framlagda förslag slutligen anföra några exempel på åtgärder, som bör vara tillåtna enligt de föreslagna bestämmelserna.

Kommunerna skall kunna genom stipendier helt bekosta resan till och från Sverige och uppehållet här för studerande vid undervisningsanstalter inom kommunen eller vid anstalt, som anlitas av kommunens invånare för ifrågavarande slag av utbildning. Insatserna bör därvid i den utsträckning det är möjligt innefatta konkreta åtgärder, såsom tillhandahållande av bostäder, kost o. s. v., och inriktas på ett mera aktivt omhändertagande av stipendiaterna. Stipendiegivning och annat stöd bör kunna lämnas också den som i studiesyfte är sysselsatt vid industri eller på annan arbetsplats i kommunen. Vid skolor av internattyp bör friplatser kunna beredas studerande från utvecklingsländerna. Kommunerna bör vidare kunna inrätta hem för stipendiater eller tillhandahålla bostäder, studielokaler, samlingslokaler o. d. Medel bör kunna ställas till förfogande för organisationer eller institutioner, som på lämpligt sätt kan medverka vid omhändertagandet av stipendiater. Kommuner, som har särskilda möjligheter att ta emot studerande för särskilda kurser — kanske i förening med ferievistelse — bör kunna inrikta sina insatser härpå. Kommunerna bör också kunna göra insatser genom att under några dagar vara värdar för studiebesök, avseende verksamhet av intresse ur facksynpunkt eller vidgandet av kannedomen om svenska förhållanden.

Förslag till

Lag om rätt för kommun att vidtaga åtgärder för stöd åt studierande från utvecklingsländerna

Härigenom förordnas som följer.

Kommun äger i skäligen omfattning anslå medel till stipendier åt dem, som i anslutning till svenskt utvecklingsbistånd önska bedriva studier eller eljest genomgå utbildning inom kommunen eller vid av kommunens invånare anlitad utbildningsanstalt utom kommunen, ävensom vidtaga åtgärder i övrigt för underlättande av deras vistelse här och för främjande av deras välfärd och trivsel.

Vad ovan stadgats skall äga motsvarande tillämpning för landstingskommun.

Denna lag träder i kraft den

Sammanfattning

Kommunerna saknar i stort sett möjligheter att inom ramen för nu gällande kompetens utge utbildningsbidrag åt utländska studerande.

Åtskilliga skäl talar enligt kommitténs mening mot ett införande av möjligheter för kommunerna att göra insatser för studerande från utvecklingsländerna. Utvecklingshjälpen är främst en statlig angelägenhet och öppnandet av möjligheter till kommunal medverkan skulle innebära ett betydelsefullt avsteg från de hävdvunna gränserna för den kommunala kompetensen. Andra skäl talar emellertid med styrka för att därtill beredda kommuner skall kunna göra vissa insatser på området. Utvecklingsbiståndet är av hög angelägenhetsgrad och vi måste på olika sätt söka vidga våra insatser. Utvecklingsländernas förhållanden och problem tilldrager sig ett växande intresse från allmänhetens sida. Biståndsarbetet får därigenom en ökad anknytning till vårt utbildningsväsende och vårt kulturliv, områden där kommunerna i dag har betydelsefulla uppgifter. Kontakterna med svenskt samhällsliv och svensk miljö torde kunna vara av värde för studerande från utvecklingsländerna. Med den ställning kommunerna intar i vårt demokratiska samhällsliv liksom på undervisningens och kulturlivets område kan det anses befogat att kommunerna beredes möjlighet till vissa insatser på stipendiatmottagningens område. Kommittén stannar därför för att förorda att kommunerna i särskild lag tillägges rätt till vissa insatser för studerande från utvecklingsländerna.

De skäl, som funnits tala mot en kommunal medverkan, bör enligt kommitténs mening föranleda att vissa begränsningar uppställas beträffande de kommunala insatserna. Det synes sålunda angeläget att kommunernas insatser samordnas med våra insatser i övrigt på utvecklingshjälpens område. De studerande, som skall kunna erhålla kommunalt stöd, skall enligt kommitténs förslag bedriva studier eller eljest genomgå utbildning i anslutning till »svenskt utvecklingsbistånd», varmed kommittén främst åsyftar de officiella svenska insatserna på utvecklingshjälpens område. Insatserna skall vidare enligt kommitténs förslag begränsas till studerande, som bedriver studier inom vederbörande kommun eller vid av dess invånare anlitad utbildningsanstalt utom kommunen. Enligt kommitténs mening saknas anledning att frångå principen att utvecklingshjälpen i huvudsak är en statlig angelägenhet, vars kostnader skall bäras av alla gemensamt. Genom orden »i skäligen omfattning» i författningsförslaget har kommittén velat understryka att insatserna skall stå i rimlig proportion till kommunens ekonomiska

resurser och icke ges den omfattning att kommunens invånare i kännbar mån mer än medborgarna i gemen betungas med utgifter för biståndsarbetet.

Det kan vara anledning att i detta sammanhang framhålla att medverkan från kommunernas sida i biståndsarbetet skall vara helt frivillig.

Förutom genom anslag till stipendier bör kommunerna kunna på annat sätt stödja de studerande. Av särskilt värde torde vara att kommunerna ägnar intresse åt vad som brukar kallas stipendiatmottagningens kurativa eller sociala sida — åt frågor om bostäder, samlingslokaler, samvaron med svenskar etc. Kommittén har funnit anledning att i författningstexten särskilt omnämna insatser av denna art — insatser för underlättande av stipendiaternas vistelse här och för främjande av deras välfärd och trivsel.

Landstingskommunerna föreslås få samma möjligheter till insatser som de borgerliga primärkommunerna.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

KUNGL BIBL.
17 AUG 1932

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1962

1. Helsetjeneste for søfarende.
2. Nordiskt samarbete inom radio och television.
3. Vattenkraften i Torne och Kalix älvar.
4. Nordisk bogmarked.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1962

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Atomansvarighet II. [14]
Utländssvenskars deltagande i allmänna val. [19]
Nedre Justitierevisionens arbetsorganisation. [20]

Utrikesdepartementet

Aspekter på utvecklingsbiståndet. [12]

Försvarsdepartementet

Totalförsvarets personalfrågor. [8]

Socialdepartementet

Skogstillgångarna i Jämtlands län. [1]
Arbetstidsförkortningens omfattning och utläggning. [17]

Kommunikationsdepartementet

Statsbidrag till enskild väghållning, m. m. [6]

Finansdepartementet

Finansplan för budgetåret 1962/63 samt Preliminär nationalbudget för år 1962. [8]
Städernas särskilda rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten. [9]
1959 års långtidsutredning. 1. Svensk ekonomi 1960—1965. [10] 2. Svensk ekonomi 1960—1965. Bilagor 1—5. [11]
Skärpta regler för rusdrycksinköp. [13]
Automatisk databehandling inom folkbokförings- och upp-
bördsväsendet. Del II. [18]

Ecklesiastikdepartementet

Vidgad vuxenutbildning på gymnasietadiet. [5]
Korrespondensundervisningen inom skolväsendet. [16]

Jordbruksdepartementet

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet. [2]

Handelsdepartementet

Den allmänna näringslagstiftningen. [15]

Inrikesdepartementet

Arbetsuppgifter och utbildning för viss sjukvårdspersonal. [4]
Kommunalrättskommittén. 2. Kommunal beredskap. [7]
3. Kommunalt stöd åt studerande från utvecklingsländerna. [21]